

Ivan Pucelj:

Ciganka Aza.

Ko sem bil še mlad, sem čital nekoč žalostno povest in sicer trikrat zapored in vselej sem jokal, kakor bi se hotel utopiti v solzah.

Glej, ljubica, zdaj jo živiva tisto žalostno povest! Živiva jo natanko tako, kakor je bilo tam popisano, samo da je najina zgodba tem žalostnejša, kolikor bolj je resnična.

Ti si tista ciganka Aza, čistokrvna in resnična ciganka, kakor te je ustvaril bog in te je pokvarilo življenje: ideal nemorale, najmodernejši original demon-žene! Jaz pa sem cigan Tumri, tisti nesrečni pol cigan, pol kmet, tista žalostna mešanica neodločnosti, pol vagabunda, potapljajočega se v nemorali, pol asketa, v trudu in naporih koprnečega po tihí sreči in mirnem kotičku življenja . . .

*

Palile so me tvoje oči in žgale, stiskale so me tvoje okrogle roke in me dušile in strast, kipeča iz tvojih polnih nedrij, me je potapljala v blaznost . . . Ali vselej takrat je prenehala v meni ciganska narava, oglasila se je poštena kmetiška kri. Srce je bilo o takih prilikah nezadovoljno, zapeklo me je nekaj in sem zbežal od tebe. Drugačno je bilo hrepenenje v meni, kakor sem ga do tedaj spoznaval sam, zato pa sem ostavil tebe in vso tvojo cigansko družčino in sem stopil v vas.

Uzrl pa sem tam deklico, čisto drugačno kakor si ti. Modre oči so gledale mirno in boječe, grudi niso kazale vznemirjenja in moja kmetiška narava je dobila zaupanje. Vzklila je tiha sreča, katero je tako ljubila moja počasna stran in v katero ni nikoli verovala moja ciganska polovica.

In zato sem bežal pred teboj, kakor preplašena divjačina, taval po gozdu in se skrival hudobnim pogledom. Ali naj sem storil karkoli, vedno si šla za menoj. Bila je temna noč, zamižal sem in zakril oči z rokama — ali ves trud je bil brezuspešen: plesala si pred menoj in me omamljala.

Pa sem se skesal, zakaj sem stopil v vas, zakaj sem se zagledal v tiste modre, mirne oči, zakaj sem zakoprnel po božanstvenem miru, tihí sreči, jaz nesrečni cigan Tumri! Pritekel sem v tihí noči spet nazaj iz vasi, se priplazil do tvojih šotorov, poslušal

kradoma divje glasove tvoje kletve, ki je veljala meni in sem užival. Bil sem zopet ves cigan in žar tvojih oči me je razdivjal.

Odpustila si mi pokojno vas in me objela. Skozi prosojno kožo bakrenih rok sem ugledal v modrikastih žilah vzvalovano kri, ki bi jo bil najrajši popil in tako ugasil večno žejo.

Zacvilile so gosli, oglasil se je tamburin, premaknila si nožici, da se mi je zvrtilo v glavi; tvoj život se me je ovil kakor kača, kakor krvoses, jaz pa sem drhtel . . . Pekel je bil v tvojih očeh, strašen in nebeški, v njem sem hotel utopiti vso tisto tiho vas in njeno srečo.

Glej, Aza! In ko sem bil tako čisto cigan in brez moči, ko sem umiral od poželjenja tam pri tvojih nogah, tedaj se je za goro že zasvetil dan, umirale so zvezde na bledem nebu, ugasnil pa je tudi žar tvojih ciganskih oči in si me sunila stran. Zakričala si, da sem prenehal biti cigan, da sem umazal svojo čast in pokolenje, da naj se ti izgubim izpred oči in se za vselej vrnem v dolino: v tiho vas k svoji sreči z mirnimi, kakor vedro nebo modrimi očmi.

O, ciganka Aza! Nisi me marala tudi ne ponoči, in plamen tvojih oči, ki mi je svetil vso noč, ni bil moj niti meni namenjen. Hotela si le, da sem prišel: uživala si le moj prihod, mojo vrnitev, moj strti ponos; mene pa si zaničevala. Kajti Aza ne ljubi Tumirja, ker je taka pisana postava; žal pa, da je tudi taka postava narave . . .

Prokleta bodi, Aza! Prokleta bodi noga, če me bo še kdaj vodila iz tihe vasi na klanec do tvojih šotorov!

Moj sklep je trden, moja volja je močna. Odpusti mi, deklica z modrimi očmi, saj se je zgodilo le enkrat v blazni nezavesti!

Sezidam si kočjo za vasjo; majhna bo, ali lepa in mirna: sreča bo v njej in smejala se bo daleč naokoli. Pomagajte, ljudje božji, pomagajte, da dovršim svoj sklep!

Ali se naj res izgubi moj klic v temni noči gluhih src, kakor se gubi obupni klic nesrečneža? Poprosil sem za mali prostorček, za pokojen kotic za vasjo, da bi sezidal hram za svojo srečo, ali nihče mi ni dal tiste pedi zemlje. Dejali so, da sem cigan, da sem hudoben človek in zato nimam pravice do sreče.

O, kolika si človeška hudobija in nevoščljivost! Toda moja volja je močna, moje roke so pridne. Če ni v vasi ali za vasjo prostora za mene, pojdem ven, daleč ven na grič, na občinskem prostoru, ki ne pripada nikomur, si hočem sezidati hram, stesati si ga iz lesa in ga zamazati z ilom. In postavim pred njega debela in velika vrata iz hrastovega lesa, z močnimi železnimi zapahi, da bo varna moja sreča . . .

Poprosil sem kmeta, da mi posodi sekiro, da pojdem po les v lozo. Pa mi je ni dal in se je surovo obregnil, da sem cigan in hudobnež in da ne marajo take lakotne nadleže v teh krajih.

Tako tudi drugi in tretji.

Nisem ne več cigan in tudi hudobnež nisem bil nikoli, pač pa ste vi hudodelci, ker mi odrekate pravico do sreče . . .

Šel sem naprej in kovač, ki je bil sam na jako slabem glasu, se me je usmilil. Posodil mi je sekiro, nerodno in težko sekiro.

Bože moj, in še vsa skrhana je bila. Kdo mi posodi brus, da jo nabrusim? — Nihče!

Kaj ga je tudi treba! Močne so moje roke in volja je še krepkejša. Padala so debela, letele so iveri kakor iskre, in pot je lil eurkoma. In utrudile bi se bile roke, opešala bi bila vera v bodočnost. Ali pod gozdom je ležala pokojno tiha dolina, nad njo pa se je modrikalo dobrotno nebo, kakor tista dva opala tam doli, ki sta in bosta moja.

Dvignilo se je pritličje, napredovala je stavba. Hodili so mimo nevoščljivci iz vasi in se mi posmehovali. Ponoči so mi tudi poškodovali priprave; toda moje roke so bile pridne in volja kakor skala. Računal sem, da bo hišica končana v enem tednu. In ker sem čutil srečo tako blizu, sem delal s podvojeno močjo. Ne jesti in ne spati nisem utegnil. Molil sem takrat jaz, cigan Tumri, ne, kmet Tumri! Molil sem, kakor otrok v neomajanem zaupanju in čutil, da se dviga moja molitev, kakor dim Abelove žgalne daritve naravnost v nebo.

Le še teden dni in sreča bo v moji novi koči, vsa bo notri, in nihče mi je ne bo mogel zrušiti . . .

Nekega jutra pa se ozrem po beli cesti. V daljavi se je dvigal oblak prahu in v tisti belini se je pomikalo par vozičkov, ciganskih vozičkov. Zakril sem si oči in čudno sem se ustrašil. Zamizal sem, ali moje oči so jasno razločile, da se bliža Aza s svojo karavano.

Ali ni mogla počakati še vsaj en teden, še vsaj par dni, da bi bil postavil debela hrastova vrata in bi jih zabil s težkimi zapahi!

Karavana se je bližala. Razločil sem Azo, njen smeh in zameglilo se mi je pred očmi. Doline ni bilo več in ne modrikastega neba in ne svetlih opalov . . .

Zacvilile so gosli, oglasil se je tamburin, hej! Aza, ostani ali pa grem jaz s teboj! Jaz sem cigan Tumri, tvoj Tumri! Ko pa je uzrla moje koprnenje, je postala nejevoljna in je dala napreči. Zacvilila so kola žalostno in zateglo. Odšla je karavana in ž njo moja duša...

Nikdar je ne bom dovršil svoje kočje za vasjo. Podrla se je vera v bodočnost, zato so mi roke trudne in opešane.

Kaj pa bi tudi s kočjo? Čeprav bi bila dodelana in pokrita, trdno zadelana s hrastovimi vrati in s težkimi podboji, čeprav bi bila okna zagrnjena in zapažena, jaz bi te bil ozrl, Aza! Ugledal bi te bil po beli cesti že oddaleč; začula bi bila ušesa tvoj satanski smeh, začutila bi bila moja ciganska duša tvojo bližino in umiral bi od bolesti in odprl bi ti vrata in okna in hitel bi ti naproti daleč, daleč po beli cesti in gotovo bi takrat skozi odprta vrata ušla vsa moja sreča in kočja, s tolikim trudom postavljena, bi bila zopet prazna. Zato pa je bolje, da odidem v gozd, pa si izberem pripravno vejo, kakor je to predpisano za nesrečnega cigana, in sicer daleč od bele ceste, da ne bo poštenih ljudi strah ubogega Tumrija . . .

Satura.

Spisal L. Pintar.

Znojila. Precej opravičen je dvom, da bi bil Snoilsky slovenski priimek, češ da bi moralo tako ime pripadati le kakemu severnemu Slovanu, Čehu ali Poljaku (Lj. Zv. XVIII, 627), kajti res je, da bi se n. pr. Zabolotskij ali Zamjačinskij (Hintermoser) v slovenščini pravilno imenoval Zablášek (Zablatščák) in Zamečinšek (Zamečinščák) t. j. tisti, ki je za blatom in za mečino (Morast) naseljen, t. j. onkraj blata ali mečine. Mečina je namreč mehka t. j. močvirnat svet, primeri: trdina (fester Boden), peščina (Sandboden), sitina (Binsicht), sipina (Sandbank), melina (Sandriese) i. t. d. — Iz krajevnih imen izvajajo se krajnoimenski pridevniki s sufiksom „-ski“ in pri severnih Slovanih se rabijo taki krajnoimenski pridevniki kar naravnost za priimke, in to čisto naravno, kajti priimek je pravzaprav res le determinativno ali pridevniško določilo pravemu osebnemu imenu. V resnici seveda se pri posubstantivljenju krajnoimenski pridevniki pač niso naslanjali na osebna imena, ampak na splošne apelativnike „lech, kmet, naseljenec, sedlak, seljanin“ i. t. d., toda ta splošna imena, ki so služila za nekako ideelno oporo posubstantivljenju krajnoimenskih pridevnikov na „ski,“ imajo danes reelno nadomestilo v osebnih imenih, ki se z dotičnimi priimki (posubstantivljenimi pridevniki) družijo. Meja med samo-